

Ritva Elomaa ps ym.

Toimenpidealoite maataloustuottajien aseman parantamisesta

Eduskunnalle

Kotimaisen maataloustuotannon tulevaisuus on vaarassa. Monet eri tekijät heikentävät alkutuottajien asemaa. EU-jäsenyyden myötä Suomen maatalous päätyi entistä tiiviimmin mukaan kansainväliseen hintakilpailuun. Hintakilpailu alhaisempien tuotantokustannusten maiden tuottajien kanssa on kovaa. Suomessa ilmasto ei ole kaikkein suotuisin ja tuotantoon liittyvät laatuvaatimukset ovat tiukemmat kuin osassa kilpailijamaista. Brexitin myötä EU:n maataloustukien määrä putosi roimasti eivätkä kansalliset tukitoimet riitä kompensoimaan menetyksiä.

Suomessa päivittäistavarakauppa on poikkeuksellisen keskittynyttä ja peräti 85 % markkinoista jakautuu kahden suurimman toimijan kesken. Tämän seurauksena kaupan ostajavoima on todella merkittävä, mikä asettaa neuvottelutilanteissa niin tavarantoimittajat kuin alkutuottajat heikompaan asemaan. Tuotteiden myynnin kannalta niiden näkyvyys kaupan hyllyillä on kriittinen tekijä. Tämä lisää kaupan valtaa entisestään ja kauppoille maksetaan myös markkinointirahaa toisinaan näkyvyyden turvaamiseksi. Hintakilpailuun lisäävät kierroksia entisestään kauppojen omat tuotemerkit. Myös ruoantoimittajien ja kauppojen välisissä sopimuksissa kaupat ovat vahvoilla. Kaupat voivat muun muassa muuttaa takautuvasti toimitusehtoja ja hintoja sekä vaatia hyvitystä myymättä jääneistä tai kuljetuksessa vaurioituneista tuotteista. Käytännössä kauppoilla on neuvotteluissa määräävä markkina-asema eikä sen väärinkäyttöä ole laissa kielletty. Päivittäistavarakaupan sopimuksissa on lisäksi usein salassapitopykälä, mikä nostaa tuntuvasti kynnystä puuttua määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön, koska pykälän rikkomisesta voi seurauksena olla välimiesoikeudenkäyntiin joutuminen, mikä on valtava kuluriski. Lisäksi tuotantosopimusten kestot irtisanomisaikoinaan ovat pitkiä, eivätkä hinnat tai toimitusehtojen muutokset ole aina tuottajan tiedossa etukäteen. Toisaalta esimerkiksi kasvihuoneviljelyn osalta sopimusten lyhyt kesto on ongelma. Osa tuottajista on jopa suusanallisten sopimusten varassa. Kaiken kaikkiaan tuottajien neuvotteluasema on heikko, vaikka he kantavat suurimman taloudellisen riskin. Sopimusten näkökulmasta olisi tärkeää saada nykyistä reilummat sopimusehdot heikommalle osapuolelle sekä selkeyttä, ennakoitavuutta ja läpinäkyvyyttä hinnoitteluun. Tuottajien sopimukset kauppojen ja muiden välikäsien kanssa ovat usein tuottajien näkökulmasta epäoikeudenmukaisia. Sen lisäksi, että tuottajille maksettavat hinnat on painettu alas, haasteita aiheuttaa sopimusten sisältö. On myös mahdollista, että kesken pitkän sopimuskauden tuotantokustannukset nousevat yllättäen. Viime vuosien aikana muun muassa polttoaineiden hinta on noussut tuntuvasti ja tällä hetkellä sähkön hinta on ennätystasolla. Samoin lannoitteiden hinnat ovat nousseet vauhdilla. Myös jatkuvasti kiristyvät ympäristötoimet uhkaavat nostaa tuottajien kustannuksia entisestään. Nämä riskit yhdistettynä heikkoon neuvotteluasemaan kaupan kanssa varjostavat monien tuottajien arkea ja saattavat johtaa toiminnan lakkauttamiseen.

Toimenpidealoite TPA 103/2021 vp

Alkutuottajien osuus kuluttajien maksamasta tuotteen myyntihinnasta on alhaisimmillaan vain muutamia prosentteja. Kauppa ja muut välikädet vievät suurimman osan tuotosta. Kaiken lisäksi tuottajahinnat ovat laskeneet viime vuosina entisestään. Alkutuottajalle tuotteesta käteen jäävä osuus on jo kestävämmän alhaisella tasolla. Suomalaisten tuottajien kustannukset ovat korkeat, mutta kustannustaso ei heijastu tuottajahintoihin. Myös kauppojen erilaiset ruoan halpuuttamiskampanjat ovat olleet myrkyä tuottajille painaen tuottajahintoja entisestään.

On tärkeää, että kotimaista ruokaa on saatavilla jatkossakin. Suomalainen ruoka on laadukasta, puhdasta, eettisesti tuotettua ja antibioottivapaata. Nämä eivät ole itsestäänselvyksiä edes kaikissa EU-jäsenmaissa, ja eläinten ala-arvoinen kohtelu sekä vakavat puutteet hygieniassa ovat valittavan yleisiä ongelmia. Maatalous työllistää Suomessa merkittävän määrän ihmisiä ja maataloussektori on taloudellisesti merkittävä. Maatalous on keskiössä myös maaseudun elinvoimaisuutta ajatellen. Kotimaisen laadukkaan ruoan saatavuuden turvaaminen on myös huoltovarmuuskysymys. Sitä mukaa kun tiloja joudutaan ajamaan alas, ruoantuotanto supistuu. Tietyn pisteen jälkeen ruoantuotannon omavaraisuusaste on huoltovarmuuden kannalta tarkasteltuna kestävämmällä tasolla. Aiheesta keskusteltiin koronapandemian alussa, jolloin huoltovarmuuskysymykset olivat pinnalla, mutta nyt tema on vaipunut taka-alalle.

Jos tuotantokustannukset jatkavat nousuaan ja tuottajien osuus tuotteen loppuhinnasta ei kasva, on selvää, että moni maataloustuottaja joutuu lopettamaan toimintansa kannattamattomana. Esimerkiksi tuottajahintoihin on hankalampi puuttua lainsäädännön keinoin, mutta alkutuottajien kanssa solmittujen sopimusten ehtoihin muun muassa keston osalta voisi vaikuttaa. Toisin sanoen sopimusten kesto tulisi rajata. Myös kansallisia maataloustukia tulisi kasvattaa, jotta alkutuottajien toimintaedellytykset säilyisivät edes siedettävällä tasolla. Asian suhteen on kova kiire, sillä tilojen alasajo kiihtyy koko ajan. Jos ei muutosta tule tuottajahintoihin, sopimusehtoihin, tuotantokustannuksiin tai maataloustukiin, on vaarana laajamittainen tilojen lakkauttamisaalto. Vakavien työllisyys- ja talousvaikutusten lisäksi se olisi kova isku maaseudun elinvoimaisuudelle. Tästä johtuen hallituksen tulee ryhtyä nopeisiin toimenpiteisiin maataloustuottajien toimintaedellytysten edistämiseksi.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin maataloustuottajien aseman parantamiseksi rajaamalla tuottajasopimusten kestoja ja lisäämällä kansallisten maataloustukien määrää sekä toteuttamalla muita alkutuottajien toimintaedellytyksiä edistäviä uudistuksia.

Toimenpidealoite TPA 103/2021 vp

Helsingissä 10.12.2021

Ritva Elomaa ps
Mikko Lundén ps
Leena Meri ps
Jenna Simula ps
Jari Koskela ps
Veijo Niemi ps
Juha Mäenpää ps
Petri Huru ps
Olli Immonen ps
Arto Satonen kok
Toimi Kankaanniemi ps
Markku Eestilä kok